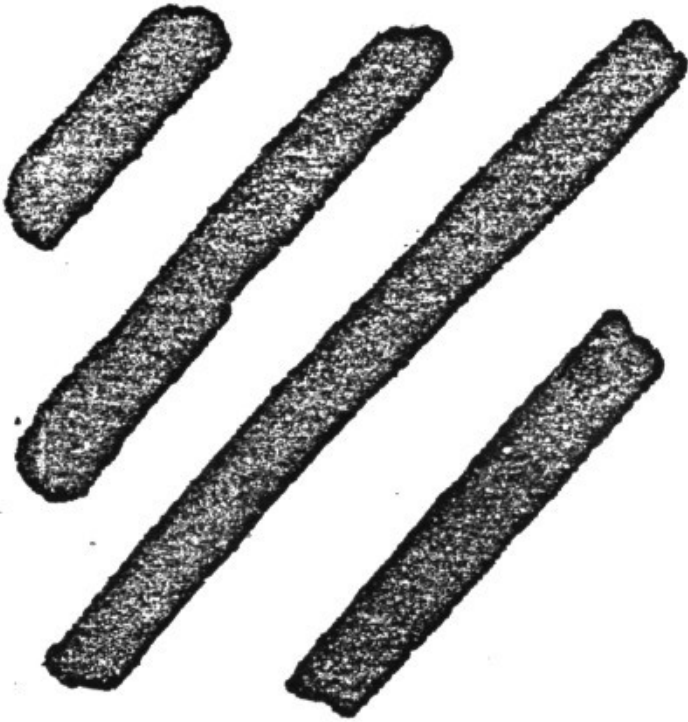

mel i sucre

MEL I SUCRE, num- 20 Febrer
1.982. Butlletí informatiu de
L'Obra Cultural Balear a Sant
Joan, per als socis.

PORTADA - " Es fressot"

Tothom que vulgui col.laborar
que faci de veure algú de l'e-
quip de treball.

Tirada actual - 80 exmplars

Girant fulles hi trobareu:

- Notícies locals, sobre el que succeeix al poble per l'O.C.B.
- Aquest mes fa, ressenya del que passà a Sant Joan fa una sèrie d'anys, per Miquel Gaià Mates.
- Temps de bulla, glosat sobre els darrers dies de carnestoltes, per Bàrbara Mates Sastre
- Moneda a Mallorca, Edat Mitjana i Moderna, (sistema oficial i sistema popular) per Amador Gaià i Joan Morey.
- Sa farinera Nova, petita història d'una de les indústries que tingué el seu apogeu a la primera meitat del segle actual, per Amador Gaià.
- "El agro" en Mallorca, article de l'amo En Toni des Calderers, aportació de Miquel Company Florit.
- Bestiari, original estudi del ca per Joan Moratinos, Joan Morey, Pep Roig i altres.
- Evolució de la població a Sant Joan 1.900 - 1.970, per Miquel Company Florit
- Apunts de flora, l'ametler, descripció general, per Pep Roig.

N=9 T I C I E S L O C A L S

---- El diari Mallorca publicà aquest mes una notícia on es donava una relació de socis de l'O.C.B. als pobles, entre altres coses. A Sant Joan ens atribuïa 58 quan en realitat som 68 (de moment)

---- Malgrat la derrota que sofrí l'equip femení de voleibol davant el Petra, segueix amb la seva bona campanya. Endavant ;

--- El gendre des Calderers (Ministre de treball i Seguritat Social), Rodríguez Miranda, va venir a sopar a Can Tronca convidat per l'U.C.D. illenca.

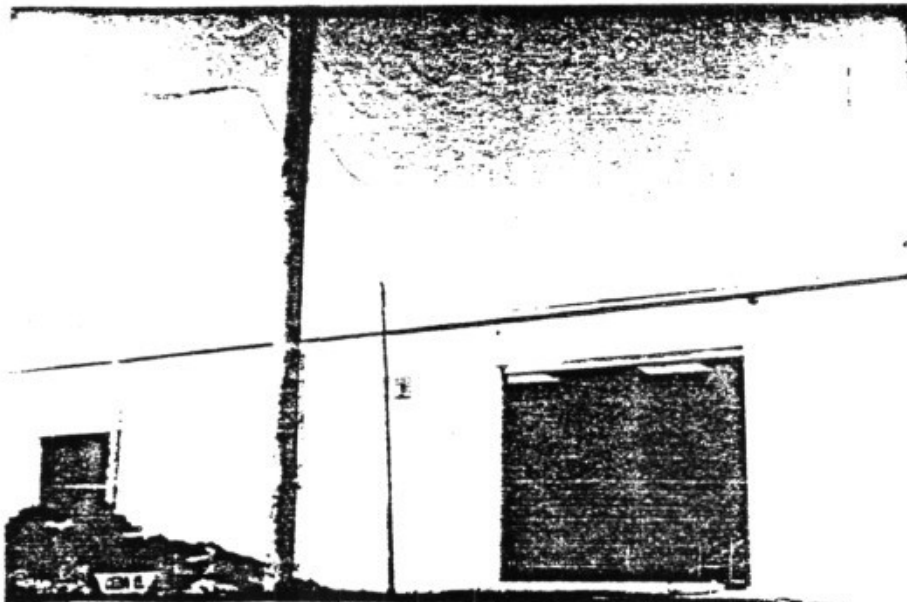
---- Durant aquest dies es pot veure el començament de la instal·lació de la nova xarxa de llums públics per tots els indrets del poble.

---- Pel dijous llarder i darrers dies de carnestoltes es deixaren veure quatre "fresses" i "fressots" pels carrers de la vila.

---- A la fiiii ;iii, hi ha dos palms de saó. Del dia 12 al 20 de Febrer es contaren 58mm d'aigua. Alabat sia Déu.

---- Acabades les obres del magatzem de la Coop. Agrícola Sant Joan les seves activitats es desenvolupen devora el Pou Llarg.

O.C.B. de Sant Joan

AQUEST MES FA

---- 6 anys: Del relleu al poble de Sant Joan, del batle D. Francesc Company Bauçà, després de sis anys de mandat, deixà el lloc a D. Joan Barceló Mates.

(1 - 2 - 1976)

---- 194 anys: Del neixement a Sant Joan del P. Francesc Barceló i Gaià, frare lletanista, autor d'un parell de llibres.

(8 - 2 - 1788)

---- 1 any: Del sust (susto) al poble de Sant Joan, al igual que en els demés pobles espanyols, a causa del famós 23 F.

(23 - 2 - 1981)

---- 7 anys: Que es va morir D. Jordi Ernest Miró Algueró, secretari de la vila, a l'edat de 60 anys.

(14 - 2 - 1975)

---- 40 anys: Que l'Ajuntament de Palma de Mallorca, acordà rotular un carrer de Ciutat amb el nom de "Fray Luís Jaume".

(27 - 2 - 1942)

---- 159 anys: Del nomenament de Mestre de primeres lletres, de la vila, al Diaconat Dn. Francesc Gaià.

(12 - 2 - 1823)

---- 11 anys: De la donació per part de L'Estat a l'Ajuntament de Sant Joan d'un solar per l'ampliació del Pes Públic Municipal.

(13 - 2 - 1971)

---- 726 anys: Que el Rei Jaume I concedí al seu capità Joan Bauçà privilegi de franquesa de drets, tant per ell com pels seus descendents, per tant totes les famílies Bauçà estaven exemptes dels impostos universals.

(8 - 2 - 1256)

---- 1 any: De la presentació del "Refranyer Popular de l'Illa de Mallorca (II Tom) de Dn. Miquel Fuster.

(- 2 - 1981)

Febrer 1982

Miquel Gaià.

NOTA - Tots els socis haurien de donar el carnet a qualsevol col·laborador de la revista, per assumptes burocràtics.

=====

Sa Corema passarà,
així com es darrers dies,
a Pasqua hi haurà novies
i tots anirem a ballar

Diuen que dijous que ve
és es dijous des compares
i llavors es de ses comares
i s'altre es dijous llarder.

POPULARS

T E M P S D E B U L L A

Carrosses i fogarons
vàrem fer per Sant Antoni
i torrant botifarrons
acompanyats del dimoni.

I amb el so de la ximbomba
roncant o fent rup-a-rup
i sa botella de suc
que nos varen dar a Can Tronca.

I pel carrer de Ciutat
a dins es Centro entràrem
de cantar mos esclatàrem
i vàrem moure un glosat.

Des Centro a Can Company
cantant lo que bé mos ve
i dient al taverner
que l'any que ve com enguany.

Facem sa volta rodona
per posar-mòs bé de panxa
ens hem d'aturar a sa Granja
i ballerem una estona.

Llavors cap a Ca Na Mates
a beure un bon cafetet
que ho és de bo ben calentet
i facem "gasto" de sabates.

Corrent o anant a peu
de fogueró en fogueró
pa i sobrassada torrada
i qualque botifarró.

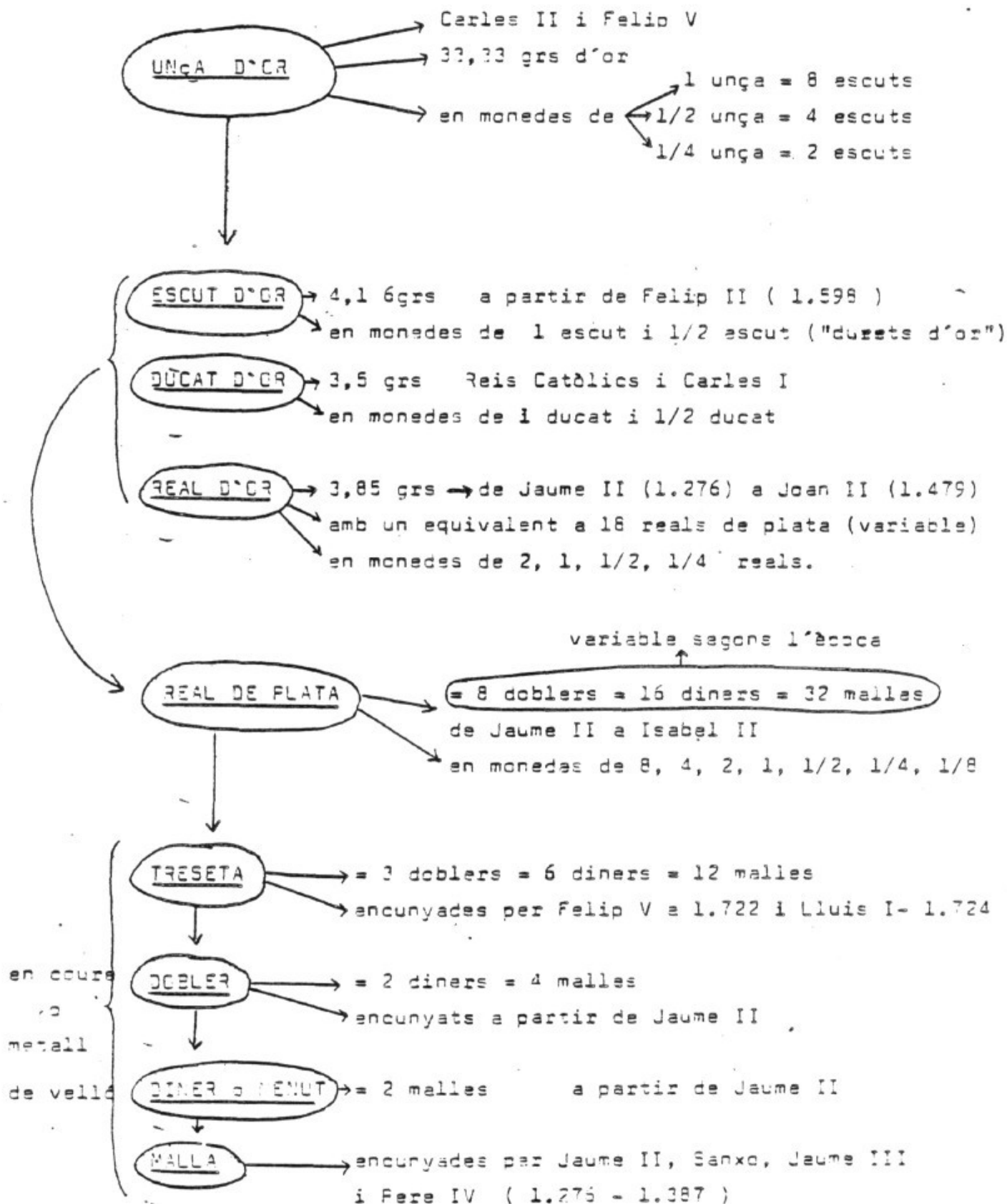
També una fulla de col
per sa ximbomba sonar
més tard mos hem d'aturar
a beure a Can Fiol.

Inflats com ses xeremies
i ben calents d'aigoardent
cantem alegrant sa gent
ben prest són es darrers dies
Ja és aquí es dijous jarder
i cantem amb alegria
facem festa així com sia
i ja mos veurem l'any que vé.

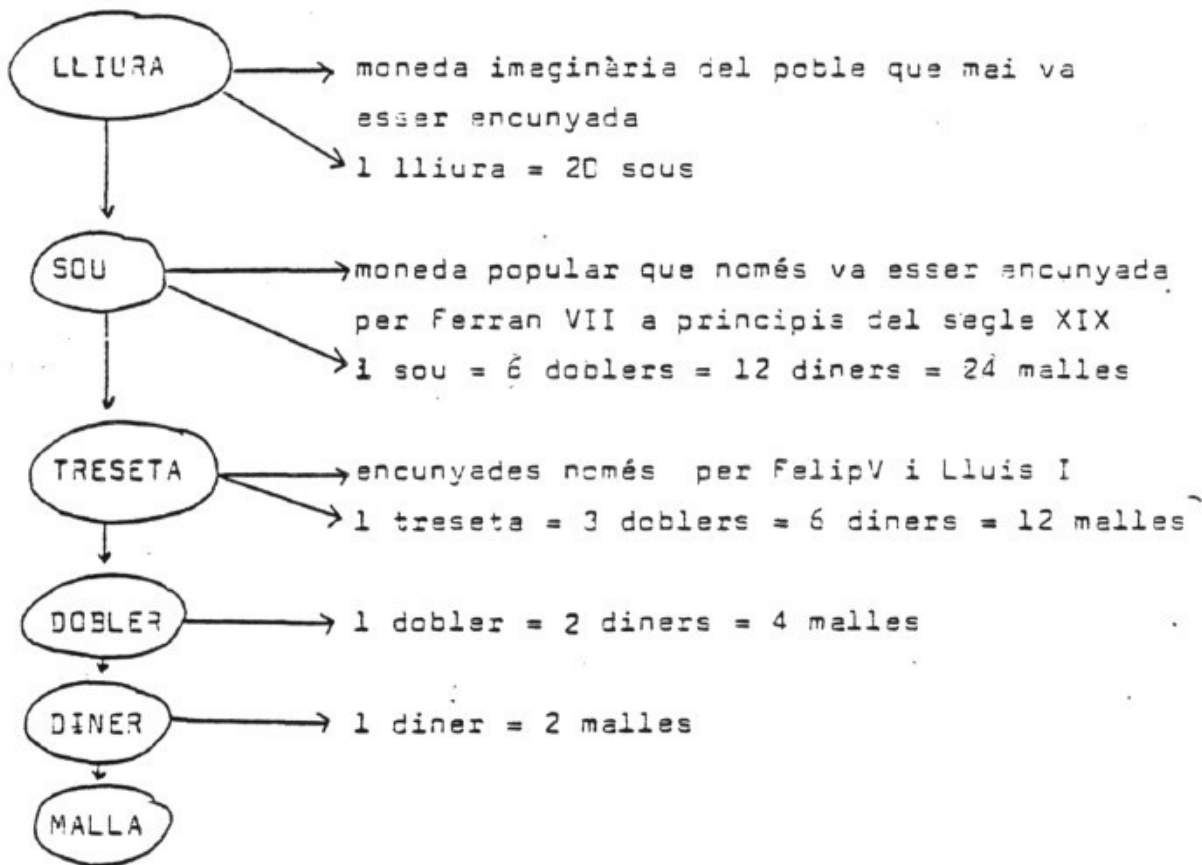
Molts d'anys. B.M.S.

MONEDA A MALLORCA, EDAT MITJANA I MODERNA
(Sistema oficial- real)

per Amador Gaià
i Joan Morey

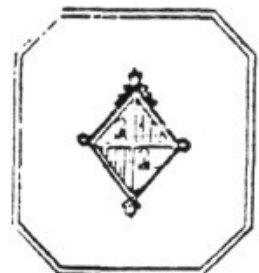

SISTEMA MONETARI POPULAR A MALLORCA
(Edat Mitja i Moderna.)

El canvi de lliures i sous mallorquins a reals de plata i d'or, o a ducats i escuts d'or, és difícil de determinar i varia el seu valor segons les èpoques. Al segle XVII 1 real de plata = 2 sous. A l'edat Mitja 1 real d'or = 24 sous (un poc més de 1 lliura)

L'any dotze feren es sous
l'any tretze, ses tresetes,
l'any catorze, ses pessetes
i l'any quinze, es duros nous

30 sous de Ferran VII

1 sou de l'any 1.812

ENCUNYACIONS DE MONEDES DE MALLORCA

1 unça d'or - dobló de 8
Carles II

1/2 unça d'or - dobló de 4
Carles II

1/4 d'unça d'or - dobló
Carles II

1 escut d'or
Carles II

1/2 escut d'or
Carles II

1 ducat d'or
Ferran II

1/2 ducat d'or
Carles I

1 real d'or
Pere IV

1/2 real d'or
Pere IV

1/4 real d'or
Pere IV

MOEDAS DE MALLORCA

4 reals de plata
Carles I

2 reals de plata
Carles I

1 real de plata
Jaume II

1/2 real plata
Pere IV

1/4 real plata
Pere IV

1/8 real de plata
Joan I

Treseta
Felip V

Dobler
Alfons II

Diner
Jaume II

Malla
Jaume II

30 sous = " 1 peso duro "
Ferran VII

5 pessetes = " 1 peso duro "
Ferran VII

S A F A R I N E R A N O V A

Es va fundar per davers l'any 1920, i aquesta idea sorgí de L'amo En Pep Boveta, que feia poc havia arribat de Bons Aires i tenia ganes d'invertir la fortuna feta allà.

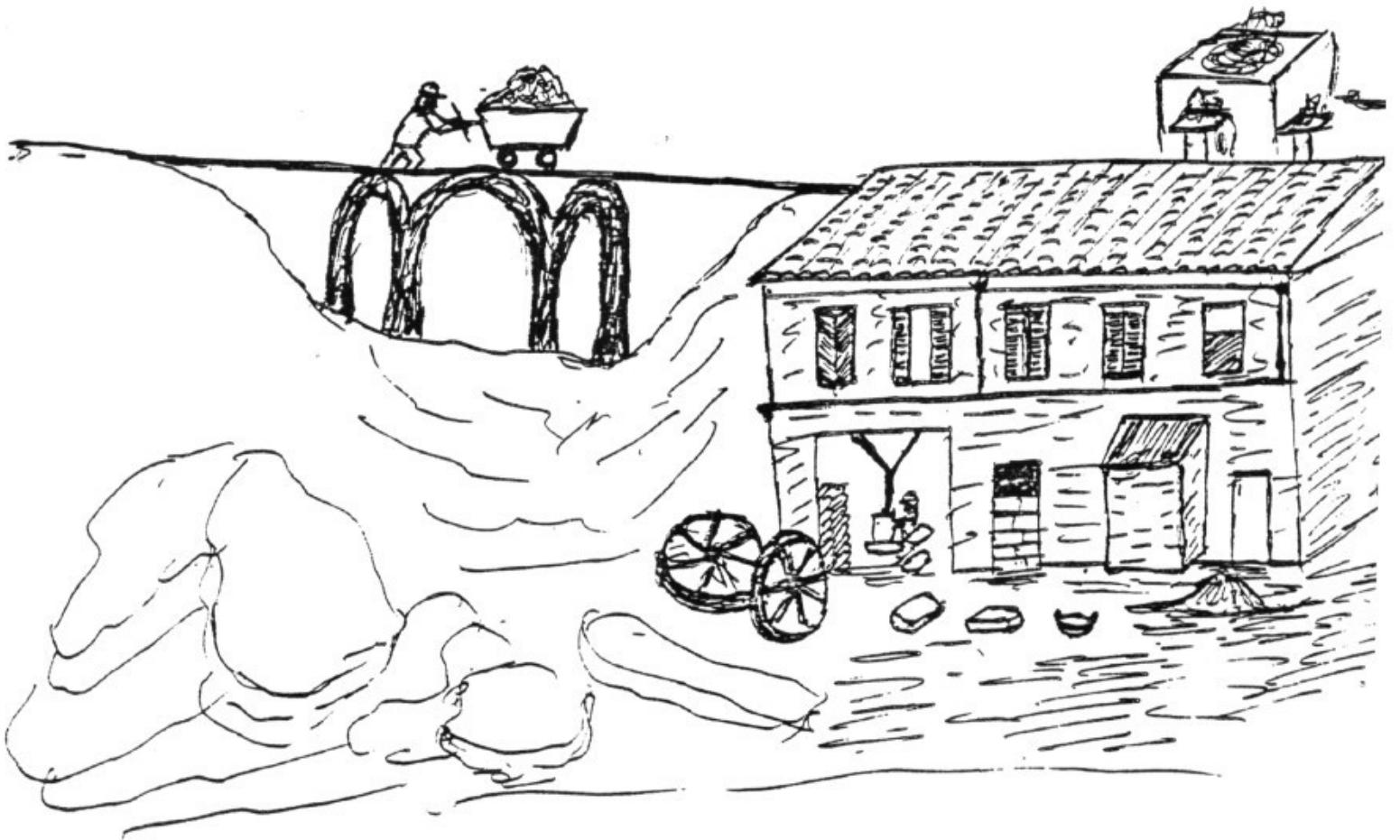
Es va aplegar amb En Bernadí de S'Almudaina, que era un home provinent de família bastant remunerada.

No va esser un projecte entre ells dos, sinó que també hi participaren altres accionistes del poble.

Començaren a construir el "buc" amb ciment duit de Manacor, i ho feren aquí (situació actual) ja que "Sa Pedrera" era propietat de l'amo En Bernadí. També es va fer el primer forn i les vies de la vagoneta, per poder transportat més còmodament les pedres.

Aviat hagueren de posar una altra vagoneta, ja que una era emprada per dur les pedres crues fins al forn, mentre que l'altra transportava pedres cuites fins a l'estrucadora.

Les vagonetes eren empeses per una o dues persones.

Al cap d'un parell d'anys els dos principals accionistes es discutiren i l'assumpte acabà amb un plet, que guanyà l'amo En Pep Boveta, però amb la condició que solament sen podia dur la pedra (deixant la terra) de "Sa Pedrera". Morí l'amo En Pep i les accions passaren a la seva dona. Poc a poc s'aduenyà de quasi tota la fàbrica ja que comprà "Sa pedrera" al s'En Bernadí.

Amb el Moiment Nacional la fàbrica es va veure paralitzada més d'un any, per falta de personal.

Epoca esplendorosa i posterior retrocés de la fàbrica

L'època del marès fou triomfar el ciment mallorquí i també a aquesta empresa. Va arribar a tenir fins a 14 obrers. Es construïren altres dos forns. Actualment solament en funciona un.

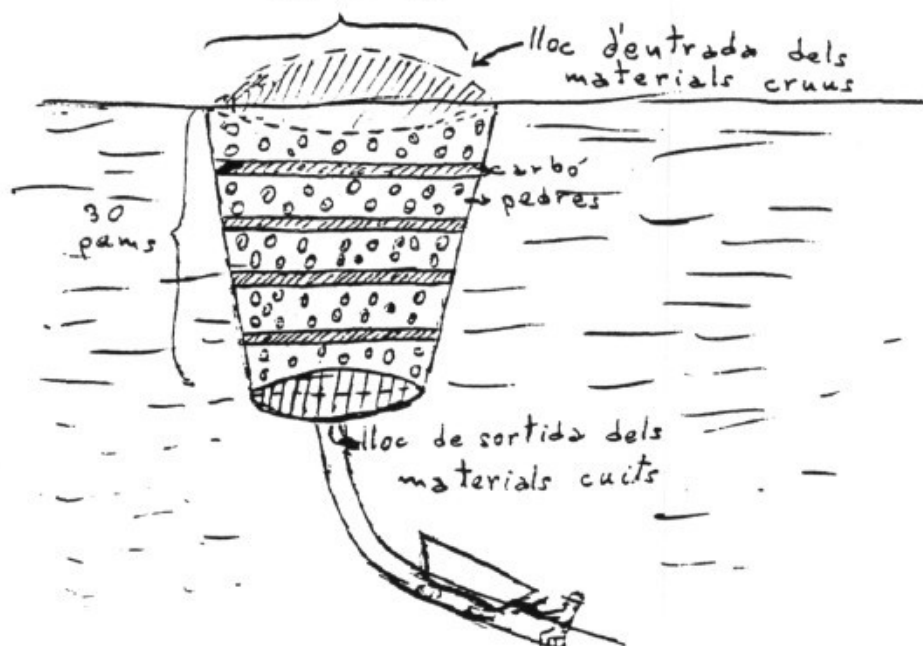
Entre l'any 1960 - 70 es feien uns 1300 sacs de ciment cada dia (d'uns 27 kg) que es repartia per Manacor, Palma Vilafranca, Sant Joan, etc.

Actualment la cifra ha baixat a uns 350 sacs.

Funcionament.

Esquema d'un forn

22 pans.

S'hi tiren pedres i carbó mineral conjuntament. El carbó prové de Sineu.

Per buidar el forn estiren uns ferros que hi ha abaix i comença a caure material cuit.

La capa de les pedres sol esser d'un pam. Damunt hi posen unes quaranta senalles de carbó.

Quan es cuit no es treu tot, ja que si es deixa apagar després és molt mal d'encendre.

Es solen fer unes quatre fornades per setmana.

No tota la pedra serveix, sinó que ha d'esser pedra fluixa.

Funcionament

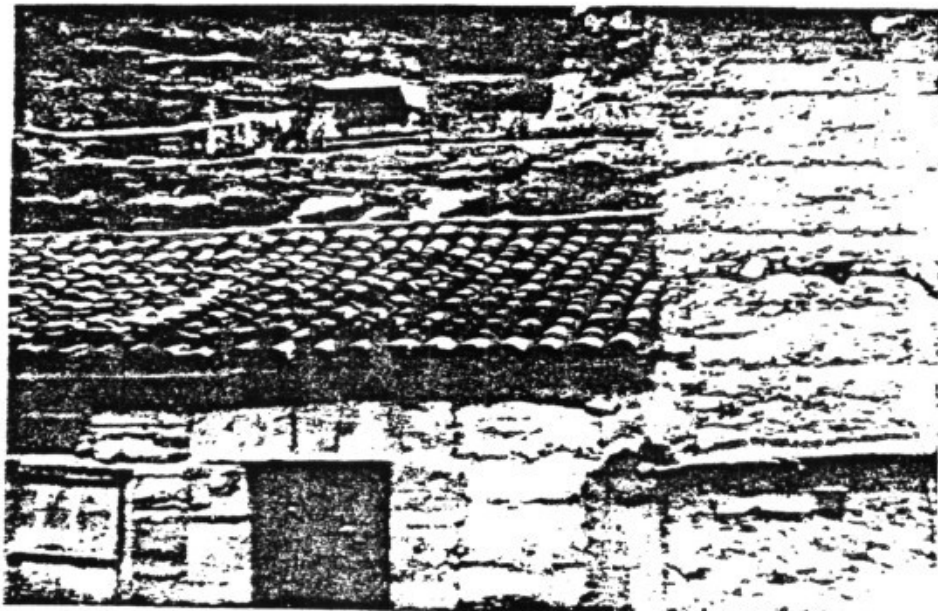
Quan treien la fornada, el material caia directament dins una vagoneta que el duia a l'estrucadora, fent les pedres a troços. Encara calents, els troços passaven a les moles que en un principi eren de pedra, però les hagueren de canviar per un molí de martells, degut a que la calor de les pedres les feia crivellar.

Abans els motors marxaven en gas prove (clovelles d'ametlla, llenya, etc) que més tard es reemplaçaren per un motor elèctric.

A aquesta cimentera també es feia farina, tant pel cansum humà com per animals.

Pareix clar que l'ús del port-land ha deixat a un racó el típic ciment mallorquí.

Amador Gaià.

«EL AGRO» EN MALLORCA

Es sin duda una de las principales riquezas, la que se ha desarrollado en esta isla en el cuarto de siglo que hemos transcurrido, con la aplicación de maquinaria y abonos químicos al cultivo de sus tierras.

En estas labores debe mencionarse por el trabajo que ha prestado, entre otros muchos, don Pedro J. Gili, que fué un introductor entusiasta de los abonos químicos y a quien debemos los agricultores muy valiosos consejos, precisamente cuando andábamos a oscuras sin conocimiento alguno, o con muy escaso bagaje, de su aplicación racional a los cultivos variados de secano y regadío. Era entonces el Sr. Gili al frente esta Sección, que la Casa ALZAMORA HERMANOS tenía montada en su renombrado Comercio en Palma, el consultor de la mayor parte de agricultores de Baleares, que anhelaban romper la rutina heredada de sus mayores o encauzar de un modo racional los cultivos, adaptándoles los abonos químicos y la maquinaria; participando también en estas labores el Ingeniero Agrónomo don Francisco Satorras (e. p. d.), con su buen colaborador don José Fernández.

Así pasaban los tiempos y empezaron a emplear abonos y algunas máquinas los que el entusiasmo o necesidades obligaban a variar el paso de uno a otro cultivo. No tardaron en percibir el resultado, y fué tal, que a la par que aumentaban los productos,

en mayor número fueron los que se sumaban al nuevo ejército de modernos agricultores, que tuvieron la necesidad de agruparse para mejorar su situación con el perfeccionamiento de aplicación de abonos, compra en común de éstos y otros elementos que aportar al nuevo cultivo, en vista de los sorprendentes resultados que obtenían los que más y mejor los empleaban. Merece citarse el nombre del que fué uno de los primeros que logró un cultivo intenso por mediación de dichos elementos modernos en el predio «Son Brondo» de este término de San Juan: el nunca bien llorado don Francisco Camps y Oliver (e. p. d.), que siempre practicó un cultivo verdaderamente racional con resultados altamente provechosos.

Las necesidades de agrupación iban aumentando de tal modo que no tardaron en cristalizar debido a los esfuerzos y buena voluntad de los principales colonos y propietarios de este término municipal, a las muy activas campañas del citado y nunca olvidado Sr. Gili y al desinterés y entusiasmo del muy simpático e ilustrado don José María Jiménez, entonces Director de la Sucursal del «Banco de España» en Palma de Mallorca, que a pesar del fantasma de la *solidaridad mutua* lograron implantar una de las primeras Cajas Rurales en España, sistema REIF- FEISEN, en escritura del 23 de agosto de 1903.

La labor de esta Entidad fué muy fecunda para la aplicación de abonos químicos, maquinaria agrícola, insecticidas, productos enológicos, simientes, etc., etc., y claro está que su adquisición en común en poco tiempo la llevó a proveer de dicho material a buena parte de nuevos Sindicatos y amigos particulares de las Baleares, conocedores de la pureza y garantía de todos sus productos: para lo cual fué necesario extender su radio de acción, admitiendo socios de distintas poblaciones, y no pudiendo dar satisfacción a las muchas demandas de productos de los que no podían ser socios, por causas que no es del caso explicar, se tuvo que pagar una crecida contribución industrial varios años, como expendedores comerciales.

Para muestra de lo que acabamos de citar pondremos a conti-

Abonos químicos importados en las Baleares en los años de:		Valor de los abonos importados directamente por esta Caja Rural:	
Años	Kilógramos	Años	Pesetas
1901	74,773		
1902	269,067		
1903	555,901	1903	20.338
1904	724,000	1904	7.401
1905	704,474	1905	15.618
1906	1.059,682	1906	25.264
1907	2.526,000	1907	28.198
1908	3.824,852	1908	85.998
1909	6.179,083	1909	201.117

Por los datos anteriores puede juzgarse el desarrollo que tomó la importación de abonos en Baleares y al propio tiempo el de la «Caja Rural de San Juan» en su mediación, alcanzando en 1909 una cifra no inferior a dos mil toneladas de abonos; lo que la ponía en el caso de intervenir una tercera parte de dichos productos importados en Baleares, y de ahí la importancia que adquirió en toda Mallorca y especialmente en San Juan y sus alrededores, donde tenía su cuna.

Obra de la «Caja Rural de San Juan» fué también la implantación en esta Isla de «La Fiesta de la Agricultura» el día 15 de mayo de cada año, honrando a San Isidro labrador, en cuyo día se estudiaban los resultados de aplicación de abonos y maquinaria que tantos beneficios ha dado y está dando a la Agricultura Mallorquina.

El arado brabant y los abonos han hecho el milagro de triplicar las cosechas, especialmente en la región de San Juan, Villafranca, Petra, Montuiri, y alrededores, debido al mejor cultivo de las tierras y a la aplicación racional de los abonos químicos en ellas.

La tan repetida «Caja Rural» en 1919 cedió el paso al naciente «Sindicato Agrícola Católico y Caja Rural de San Juan» afiliado a la «Federación Agrícola Católica Balear» y ha secundado, afianzado y agrandado enormemente la acción, bajo la cual puede decirse que todo San Juan se cobija a satisfacción de todos.

--- Hemos dicho que los productos se han triplicado debido a la asociación y trabajos culturales en los campos: no es menos cierto que los gastos siguen parecida ascensión y ponen el agricultor en una verdadera lucha. Para vencer en ella se imponen las Cooperativas, que deben ser las Entidades del porvenir, para lo cual deben prepararse todos los agricultores que agrupados con intensidad y buena fe lograrán implantarlas en breve con resultados favorables al bien común, que debe ser la aspiración de todos.

ANTONIO OLIVER
des Calderas

San Juan (Mallorca)

BESTIARI

" Bona vida té es ca
si li donen menjar d'hora,
bona vida té sa nora
si la deixen comandar "

El ca (canis familiaris) és un dels mamífers més intel·ligents, domesticat per l'home caçador i ramader del Paleolític i Neolític.

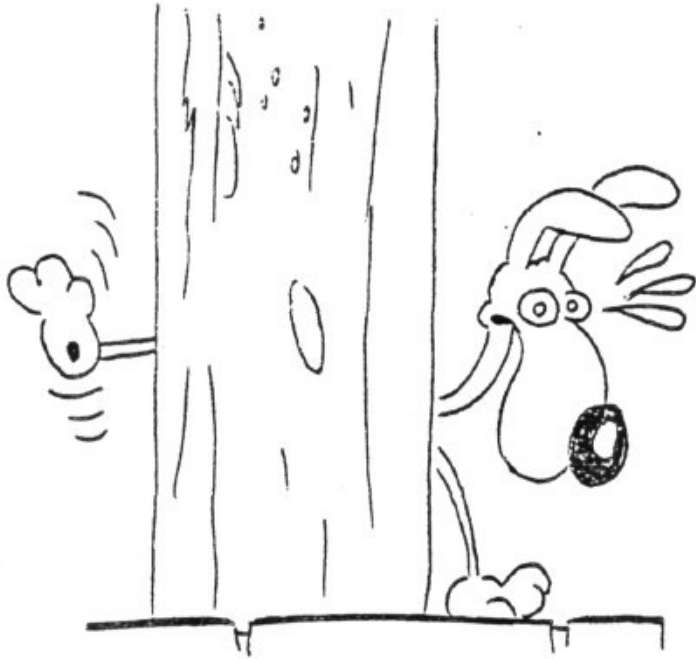
es ca

La seva reproducció ha estat manipulada per l'home per obtenir noves races esteses, arreu del món, de diferents característiques. El seu tamany varia des de com el puny fins a més grcs que una persona. Races típiques de Mallorca són: ca de bou(extingit), ca mè, eivissenc, de bestiar, llebrer, erixoner (paladar negre), ca bufó, ca; barret....

Sol esser un animal de vida miserable, així ho confirmen certes expressions populars com: " pallissa de ca ", " vida de ca ", " sopes de ca ", " a ca magre no li falten puces ".... Molts d'ells feg mats a una cadena perpètua, o vagabundejant pels carrers de grans ciutats. Si tornen assalvatjats fan tala a guardes d'ovelles.

Els parents més pròxims del ca són els llops i els licaons (cans caçadors d'Àfrica). Si viuen lliurement, en grups, tenen una estructuració jeràrquica ben delimitada per uns gests i posicions de la cua que indiquen la posició dins el grup.

La jerarquització origina bregues (inclús a mort) entre els mascles dominants. Aquestes lluites han estat manipulades per l'home que organitzava bregues de cans o de cans i llops. Al ca se li posa un collar de ferro (inclús amb pues) pel coll per evitar que el

seu contrari li talli la jugular. El ca, igual que els altres predadors, sap per instint que el centre vital d'un ser superior és el cap (el cor està massa amagat) . i per això l'ataquen per matar, si bé, no directament (per esser dur i resistent) si indirectament, aturant la circulació de sang cap al cervell rompent la jugular del coll.

Compixen els cantons, rebranques de portals (per evitar-ho hi posen flor de sofre) i ro-

des de cotxe per delimitar territoris o per indicar el període de zel (si són cusses)

No tenen glàndules sudorípares (no suen), per aixó tenen sempre la punta del nas freda i treuen la llengua (si tenen calor o estan cansats) per així transpirar millor.

De petits són molt juguetes, se tomben d'esquerra perquè les facin pessigolles. Els grossos també ho fan, hi pixen, però és com a signe de submissió.

Beuen amb la llengua, com els moixos. Els agrada llepar les mans de les persones amigues. Bons guardians i bons caçadors. En estat salvatge cacen per persecució fins que esgoten a la víctima: en realitat són els millors corredors de fons de la Naturalesa. Els peus acabats amb coixinets esmorteladors i unghes romes i no retràctils.

Potent barram carnisser (claus, premolars i molars ben adaptats) que li permet rompre els ossos més forts o esqueixar les oells més gruixades. Si tenen excés de menjar (ossos sobretot) les solen guardar enterrats.

Ancestral enemic del moix al que persegueix, mata i també se'ls menja. Per aixó els moixos, en veure un ca fugen com un llamo.

Se diu que no distingeixen bé els colors, el sentit vi-

sual és deficitari, i més que "veure" amb imatges visuales (com els ho-
mes i altres animals) el seu cervell capta imatges olfactivas , degut
al desenvolupament de l'olfacte que és un dels millors que es coneixen
Bon sentit de l'orientació: si ens duim un ca enfora de ca-seva,hi sap
tornar, baldament no hagui vist el camí.

A Sant Joan, al puig de Sant Nofre, hi ha un penyassegat
anomenat " es bot des cans ", per la quantitat animals morts de-penyats
a aquest lloc.

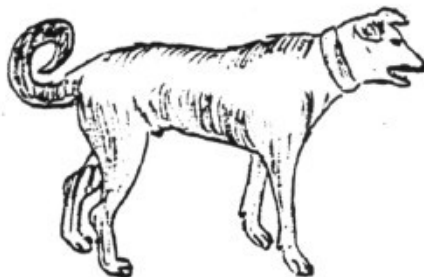
Els noms més corrents són Negro i Linda. Si bé se'ls sol
cridar per : cus, quis, ... o amb un xiulo.

Emeten diferents renous segons l'estat d'ànim: lladren,
grinyolen, ploren,....

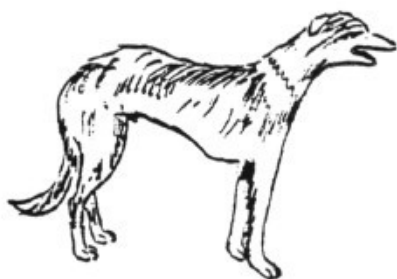
Les cusses, al llarg d'un any se posen en zel dues veça-
des, i només és receptiva dos dels deu dies que dura el període. Són
prolífiques i solen u fer una bona ventrada de quissos.

CA EIVISSENC

CA DE BESTIAR

CA LLEBRER

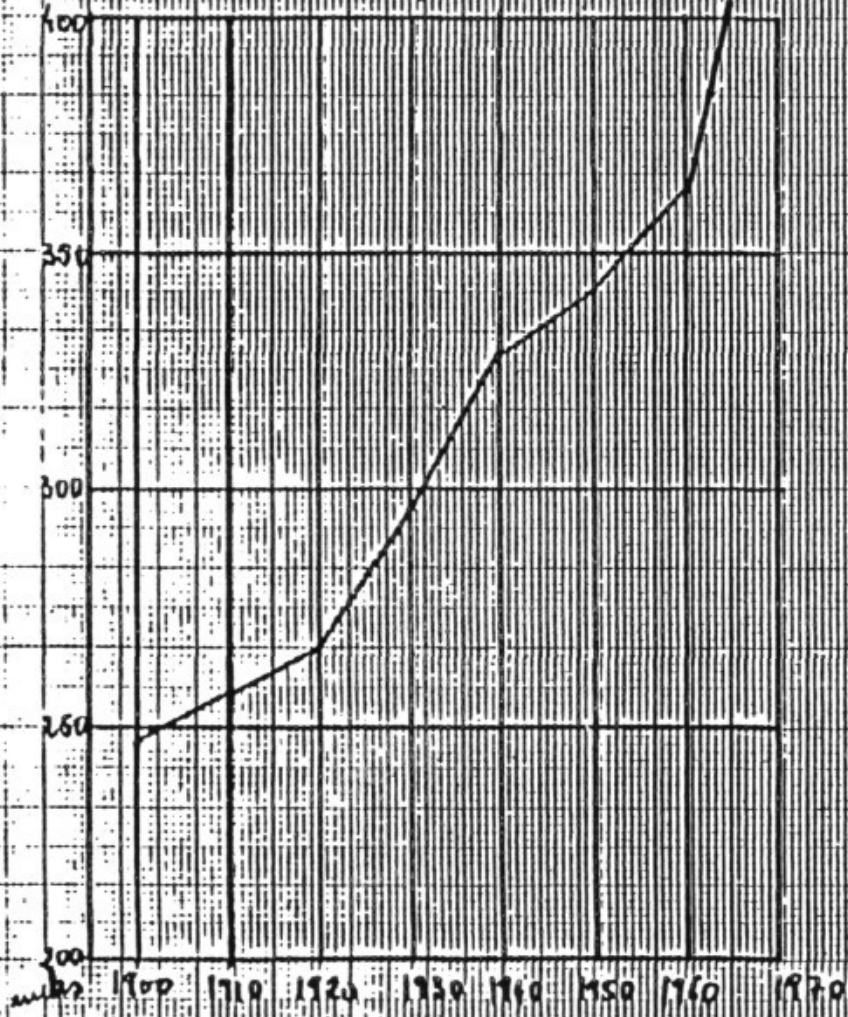

CA DE ECU

"A ca vell no facis cus, cus"

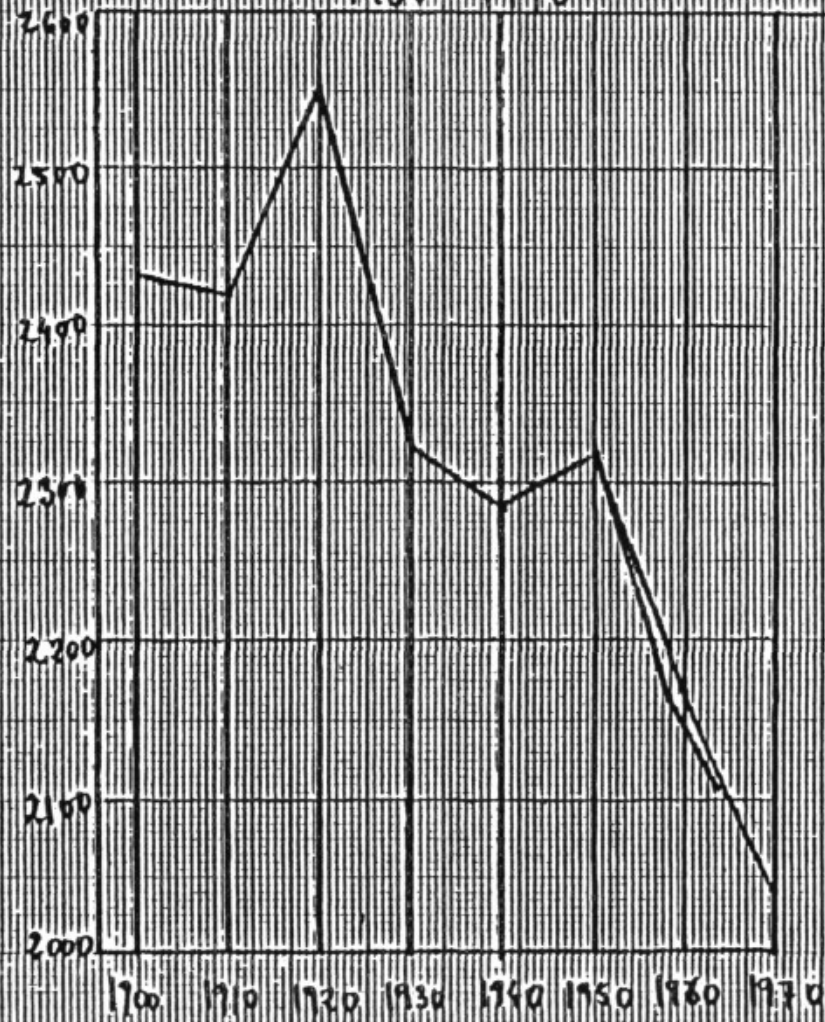
Joan Moratinos
Pep Roig
Joan Morey
i altres

Evolució de població Mallorca
1900-1965

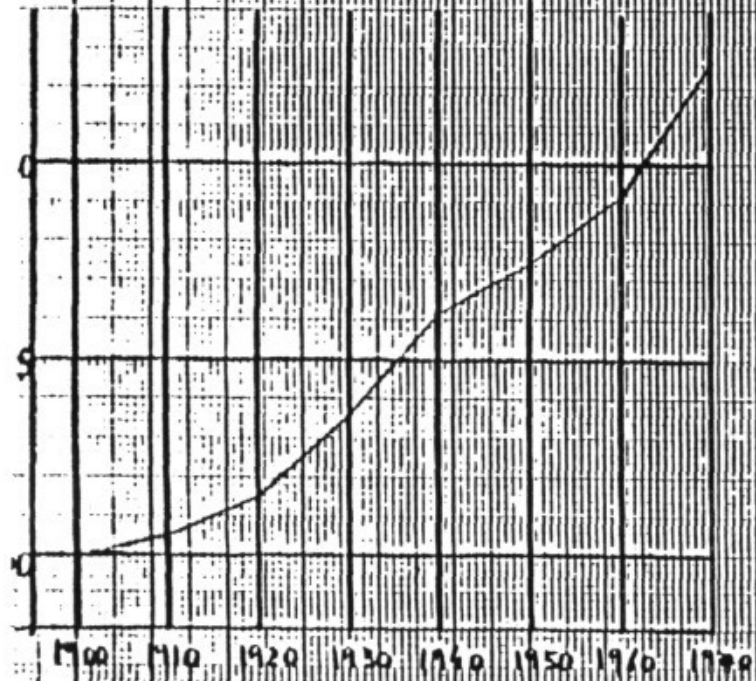
B. Barceló, Tesis doctoral.

Evolució de població Sant Joan
1900-1970

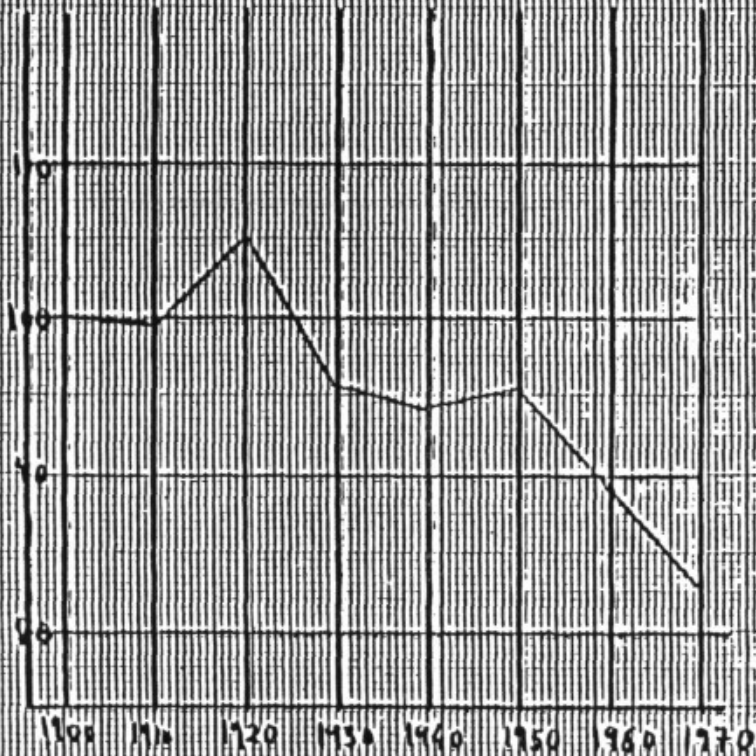
Elaboració pròpia

Evolución población Mallorca
Índice base 1900=100

B. Barceló, tesis doctoral

Evolución población Sant Joan
Índice base 1900=100

Elaboración propia

A P U N T S D E F L O R A

L' ametler és un arbre cultivat, a les Balears. No es troben formes silvestres. Segurament arribà a les illes segles abans de Crist, però de totes maneres, no és fins dins la segona mitat del segle XIX, quan comença a constituir una característica essencial del nostre paisatge.

Des del Gener , aquest arbre està vestint les seves nues branques de la tardor amb belles flors. Núvols de pètals blancs, els més, i roses alguns, donen al paisatge hivernenc d'aquestes setmanes una nota de puresa indescriptible. Aquests apareixen tendres i silenciosos enmig de la letàrgia de la terra.

Aquesta gosada precipitació de l' ametler dins l' estació freda, ara bé, no és permesa sempre per la naturalesa i moltes d'aquestes atrevides flors moriran abans de l'alegria de fructificar. L'observació popular ho expressa en aquesta frase: " de flor de Gener no n'omplen paner ".

La flor no suporta temperatures inferiors a $- 2,8^{\circ}\text{C}$ mentres que l' ametlò es perjudicat per temperatures inferiors a $- 1,1^{\circ}\text{C}$.

L' ametler així com també altres espècies de la mateixa família cultivades per aquí: colonyer, nesprer, prunera, melicotoner, albarcoquer....., són oriüds d'Àsia central i occidental, on s'hi troben nombrosos tipus salvatges. Fenicis, hebreus, grecs, romans l'introduïren i estengueren pel Mediterrani.

De les essències que contenen les flors se'n fabriquen colònies.

Un comportament curiós de l' ametler i altres arbres de la mateixa família és el de treure les flors abans de les fulles.

Hem trobat una bella llegenda que ens explica perquè els ametlers traurien primer les flors:

Josep Roig Bauçà

LLEGENDA

Contaven es grecs que.....

" Una princesa, Filis, anava a sa platja a esperar es seu estimat, que havia partit a sa guerra de Troia.

Ell s'estorbava a tornar i ella morí de tristor. Però es va transformar en un ametler.

Quan ell arribà acaricià sa soca d'aquell ametler.

I ella respongué a ses seves carícies i va rompre en flors per totes ses branques.

Ametler

(Prunus amigdalus)

Fam: Rosàcies

FOTOCOPIAS

DE

CUALQUIER TAMAÑO
AMPLIADAS

REDCIDAS
AL MOMENTO
EN

FOTOCOPISTERIA BOHIGAS

FRENTE A LA POLICIA Y OFICINAS D.N.I.:
C/ RUIZ de ALDA, 13 Y
C/ OLMOS, 40

Anunciamos la instalación de 2 Fabulosas

Rank Xerox 9.200

Considerada como la mejor y más completa
Fotocopiadora del mundo